

Marint områdesskydd

Redovisning av uppdrag i regleringsbrevet för 2013

Redovisning uppdrag i regleringsbrevet 2013

Marint områdesskydd

Havs- och vattenmyndighetens rapport 2013-05-28

Havs- och vattenmyndigheten
Datum: 2013-05-27

Ansvarig utgivare: Björn Risinger

Havs- och vattenmyndigheten
Box 11 930, 404 39 Göteborg
www.havochvatten.se

Förord

Havs- och vattenmyndigheten har fått i uppdrag att i samråd med Naturvårdsverket beskriva omfattningen av befintligt marint områdesskydd samt lämna en prognos för ytterligare tillkommande marint områdesskydd. Myndigheten ska vidare ta fram en första översiktlig analys med syfte att bedöma behoven av ytterligare marina skyddade områden för att ett sammanhängande och representativt nätverk av välförvaltade områden ska åstadkommas.

Uppdraget kan jämföras med motsvarande regeringsuppdrag som lämnades till Naturvårdsverket och Skogsstyrelsen kring Sveriges arbete med bevarande av biologisk mångfald utifrån bevarandemål för landmiljön i den strategiska planen för biologisk mångfald som antogs vid CBD:s partsmöte i Nagoya 2010 (M2012/71/Nm). Naturvårdsverkets och Skogsstyrelsens uppdrag redovisades 2012-03-30.

Redovisningen av uppdraget kring marint områdesskydd har även kopplingar till rapporteringen enligt havsmiljödirektivet, frågor som rör grön infrastruktur samt frågor som hänger samman med fördjupningsdelen om Havets ekosystemtjänster och som är en del av OECD:s granskning som Havs- och vattenmyndigheten har ansvar för. Man kan även se tydliga kopplingar mellan marint områdesskydd och havsplanering.

Förvaltning i marina skyddade områden ser annorlunda ut jämförbart med förvaltning av skyddade områden på land. När man på land arbetar med praktiska skötselåtgärder som slåtter, bete eller naturvårdsbränning så handlar förvaltning, i marina skyddade områden ofta om uppföljningen där man regelbundet behöver mäta indikatorer för att säkerställa att målen uppnås. Kännedomen om arters och habitats utbredning i havet är inte heller jämförbar med terrestra förhållanden. Det har dels att göra med att det finns begränsningar kring hur man får använda djupdata, dels att de dokumentationer som krävs är mycket resurskrävande och därför inte har gjorts för alla områden. I synnerhet gäller detta för utsjöområden. I flera marina skyddade områden saknas därför grundläggande kunskaper om utbredningen av naturvärdena under ytan, ibland även i relativt nybildade marina skyddade områden.

Ambitionerna kring marint områdesskydd har under 2000-talet varit höga och resultatet av detta är en ökning i antalet marina skyddade områden. Detta är glädjande även om resultaten i rapporten visar att det är en bit kvar innan vi uppfyller målen som ställts upp till, såväl inom Konventionen om biologisk mångfald som inom de regionala havskonventionerna OSPAR och HELCOM.

Göteborg 27 maj 2013 Ingemar Berglund

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING.....	7
1.1 Uppdraget.....	7
1.2 Syfte.....	8
1.3 Avgränsningar	8
1.4 Genomförande	9
1.5 Rapportens naturtypsindelning	10
2. BAKGRUND.....	10
2.1 Konventionen om biologisk mångfald	10
2.2 Mål 11.....	10
3. KVALITETSKRITERIER FÖR URVAL AV OMRÅDEN.....	11
3.1 Områden av särskild betydelse för biodiversitet och ekosystemtjänster	11
3.2 Ändamålsenlig förvaltning	12
3.3 Ekologiskt representativa områden.....	13
3.4 Sammanhängande nätverk.....	14
4. BESKRIVNING AV BEVARANDEFORMER.....	16
4.1 Inledning.....	16
4.2 Skyddsformer enligt miljöbalken	17
4.2.1 Nationalparker	17
4.2.2 Naturresevat.....	18
4.2.3 Natura 2000-områden	19
4.2.4 Biotopskyddsområden i marin miljö	20
4.2.5 Skyddade områden inom regionala havsmiljökonventionerna HELCOM och OSPAR.....	21
4.2.6 Strandskyddsområde.....	22
4.2.7 Djur- och växtskyddsområden.....	22
5. OMFATTNING AV SKYDD OCH BEVARANDE.....	23
5.1 Inledning	23
5.2 Metodik och underlag.....	23
5.2.1 Underlag och statistikberäkningar.....	23
5.2.2 Skyddade områden	23
5.2.3 Regionindelningar	24
5.2.4 Naturtyper	24
5.3 Omfattning av skydd och bevarande i Sveriges marina miljö.....	24
5.3.1 Sammanställning av arealer.....	24
5.3.2 Regionala havsmiljökonventionerna OSPAR och HELCOM.....	27

5.3.3 Storleksfördelning.....	30
5.3.4 Representativitet.....	31
5.3.5 Förvaltning.....	34
6. PROGNOSEN FÖR MARINT OMRÅDESKYDD	34
7. SLUTSATSER	38
7.1 Behov av ytterligare skyddsåtgärder	38

1. Inledning

1.1 Uppdraget

Havs- och vattenmyndigheten har i regleringsbrevet för 2013 fått ett uppdrag av regeringen avseende marint områdesskydd. Uppdraget lyder: ”Havs- och vattenmyndigheten ska redovisa hur det befintliga marina områdesskyddet ser ut. I redovisningen ska även ingå en prognos över ytterligare planerat områdesskydd. Redovisningen ska inkludera marina nationalparker och naturreservat, Natura 2000-områden samt områden rapporterade som marina skyddade områden till OSPAR respektive HELCOM. Myndigheten ska vidare ta fram en första översiktlig analys med syfte att bedöma behoven av ytterligare marina skyddade områden för att ett sammanhängande och representativt nätverk av välförvaltade områden ska åstadkommas. Uppdraget ska ske i samråd med Naturvårdsverket och ska redovisas till Regeringskansliet (Miljödepartementet) senast den 31 maj 2013.”

Arbetet med marint områdesskydd har under 2000-talet intensifierats och stora insatser för att förstärka skyddet i marin miljö har resulterat i framgångar både vad det gäller kunskap om de marinbiologiska värdena och antal marina naturreservat. Ett av de tydligaste exemplen på detta ökade fokus är Kosterhavets nationalpark i Västra Götalands län som invigdes 2009.

I miljömålet Hav i balans samt levande kust och skärgård fanns etappmål om att inrätta 26 marina naturreservat till 2011 som numera är uppfyllt. Ett annat mål som antagits inom Konventionen om biologisk mångfald är att 10 % av kust- och havsområden ska vara skyddade till år 2020. I målet ingår också att områdena ska vara välförvaltade, ekologiskt representativa och sammanhängande (Aichi target 11).

Det målstyrda arbetet har, i kombination med ökade ekonomiska resurser resulterat i ett mer intensifierat arbete och därmed även ett ökat skydd för den marina miljön. De siffror som redovisas i denna rapport visar dock att vi fortfarande har en lång väg att gå för att nå målet om 10 % skydd av kust- och havsområden till år 2020

Då regeringsuppdraget har stora likheter med vad som krävs enligt artikel 13.4 i havsmiljödirektivet, vilket beskriver åtgärdsprogram för geografiska skyddsåtgärder för att bidra till att skapa sammanhängande och representativa nätverk med marina skyddsområden har vi valt att presentera representativiteten enligt de bedömningsområden som följer havsmiljödirektivet.

I och med Havs- och vattenmyndighetens bildande 1 juli 2011 gjordes en ansvarsfördelning för områdesskyddet enligt 7 kap miljöbalken mellan Naturvårdsverket och Havs- och vattenmyndigheten. Denna ansvarsfördelning innebär idag bl.a. att Naturvårdsverket ensam svarar för en allmän systemöverblick över områdesskyddet, för nationella förteckningar och register

över skyddade områden, förvärvar och förvaltar de områden (både mark- och vattenområden) som staten köper in för naturvårdsändamål samt godkänner intrångsersättningar, samt svarar för samordning av fastighetsutredningar, gränsarbeten, värdering, förhandling. Naturvårdsverket och Havs- och vattenmyndigheten ansvarar inom respektive myndighets ansvarsområde (land/vatten) för att ta fram allmänna råd, handböcker och riktlinjer och annat vägledningsmaterial, samordna nationella inventeringar och utredningar samt svarar för annan utvecklingsverksamhet, samt har rätt att överklaga beslut som avses i 7 kap. miljöbalken.¹

1.2 Syfte

Redovisningen beskriver och sammanställer på en översiktlig nivå tillgänglig information om olika skydds- och bevarandeformer som används i den marina miljön samt arealer för dessa.

Redovisningen innehåller även en prognos för arbetet med marint områdesskydd under de kommande fem åren.

En första översiktlig analys görs, i syfte att bedöma behoven av ytterligare marina skyddade områden för att ett sammanhängande och representativt nätverk av välförvaltade områden ska åstadkommas. Utifrån den analysen får Havs- och vattenmyndigheten verktyg för att vägleda länsstyrelser och kommuner kring framtida prioriteringar med avseende på marint områdesskydd.

1.3 Avgränsningar

Redovisningen följer den metodik som man tidigare har rapporterat marint områdesskydd för, det vill säga havsarealen av ett urval av marina skyddade områden. De olika skyddsformerna har redovisats som olika kategorier enligt tabellen nedan.

Kategori	Skyddsform
1	Marina nationalpark (MPA)
2	Marint naturreservat/Naturvårdsområde
3	Natura 2000 enl. art- och habitatdirektivet (SCI/SAC) med utpekade marina habitat
4	Nationalpark, övriga
5	Naturreservat/Naturvårdsområde, övriga
6	Natura 2000 enl. art- och habitatdirektivet (SCI/SAC) utan utpekade marina habitat
7	Natura 2000 enl. fågeldirektivet (SPA)
8	Djur- och växtskyddsområden

Urvalet av marina skyddade områden baseras på nationalparker och naturreservat som uppfyller kraven för att vara marina naturreservat enligt

¹ PM Sammanfattande slutsatser från Arbetsgruppen för områdesskyddet inför bildandet av Havs- och vattenmyndigheten, HaV, 2011-05-06

vägledningen *Skydd av marina miljöer med höga naturvärden, rapport 5739, okt 2007*. Ytterligare en kategori av skyddade områden som räknats som marina skyddade områden är Natura 2000-områden med utpekade marina habitat.

En typ av områdesskydd som skyddar havsmiljön men som inte är medräknade i föreliggande rapport är strandskyddsområden. Biotopskyddsområden redovisas inte heller eftersom det i dagsläget inte finns några beslutade biotopskyddsområden i marin miljö. Områden skyddade genom fiskelagstiftningen redovisas inte heller.

1.4 Genomförande

Uppdraget har genomförts av Havs- och vattenmyndigheten och Naturvårdsverket under ca tre månader. Metria AB har genomfört analyser av skyddade områdets utbredning. Arbetet har bedrivits i en arbetsgrupp utan styrgrupp men med avstämningar med ledningsgruppen på Havs- och vattenmyndigheten.

Länsstyrelserna i kustlänen har bidragit med uppgifter kring status hos de marina skyddade områdena samt lämnat uppgifter om prognos för kommande marina skyddade områden.

Uppgifter från länsstyrelserna

Naturvårdsverket tog fram en tabell över naturreservat och naturvårdsområden med en havsareal över en hektar. Länsstyrelserna fick i uppdrag att komplettera den tabellen med följande uppgifter:

- Marint naturreservat. – Uppfyller kraven enligt vägledningen "Skydd av marina miljöer med höga naturvärden". Ange: Ja eller Nej
  - Naturreservat med marina värden. – Har utpekats helt eller delvis på grund av de marina värdena men uppfyller inte kraven för ett marint naturreservat. Ange: Ja eller Nej
  - Välförvaltad naturreservat. – Området har en skötselplan och en förvaltning som innebär att de marina naturvärdena bevaras och utvecklas. Ange: Ja eller Nej
- samt
- Hur god kännedom ni har om de marina värdena i det skyddade området. – Klassificera enligt:

0=ingen eller dålig kännedom

1=viss kännedom

2=god kännedom

3=mycket god kännedom

Länsstyrelserna ombads även bidra med uppgifter om planerat marint områdesskydd.

Uppgifterna kring planerade skyddade områden skulle redovisas enligt följande sätt:

- Namn
- DOS ID
- År när beslut förväntas
- Skyddsform (t.ex. marint naturreservat, nationalpark, biotopskyddsområde)
- Kännedom om de marina värdena
- Eventuella hinder för skyddsarbete

Arbetet har bestått av insamlande av data, GIS-analyser av skyddade områden samt diskussioner kring metoder för analys av hur sammanhängande nätverket av de skyddade områdena är samt rapportskrivning.

1.5 Rapportens naturtypindelning

Det finns ännu inga nationellt heltäckande beskrivningar över naturtyper i havet. Istället har naturtyperna i föreliggande rapport indelats utifrån fotiskt och afotiskt djup, d.v.s. gränsen för var ljuset når i de olika havsområdena (ca 20 meter), samt afotisk zon djupare än 60 meter. Orsaken till varför man valt att redovisa områden djupare än 60 meter är för att i framtida analyser kunna undersöka hur skyddade områden utsätts för bottentrålning då det innanför trålgränsen är förbjudet att tråla grundare än 60 meter (kan dock finnas områden grundare än 60 meter i de s.k. inflyttningsområdena där trålning är tillåten).

Indelning gjordes utifrån ovanstående parametrar för att kunskapsläget och dokumentationen kring utbredningen av arter och habitat nationellt varierar mycket. Genom att vi redovisar fotiskt djup ges dock en indikation för förutsättningarna för olika arter och habitats utbredning.

2. Bakgrund

2.1 Konventionen om biologisk mångfald

Sverige har undertecknat och ratificerat konventionen om biologisk mångfald (Convention on Biological Diversity, CBD) som är ett resultat från FN-toppmötet om miljö och hållbar utveckling i Rio de Janeiro i Brasilien 1992. Innebörden av konventionen är att varje land har ett ansvar för att bevara en mångfald på genetisk nivå, artnivå och ekosystemnivå. I detta arbete är ekosystemansatsen en viktig utgångspunkt. Detta begrepp inkluderar miljömässiga, ekonomiska och sociala aspekter på ekosystemen. Att vara part i konventionen innebär åtaganden om att bevara och hållbart nyttja biologisk mångfald och naturresurser. I Sverige har stora delar av konventionen införlivats i svensk naturvård och anpassats till svenska förhållanden främst genom våra sexton nationella miljökvalitetsmål. Viktiga insatser som bidrar till arbetet utförs också i såväl privat som ideell regi.

2.2 Mål 11

Vid ett möte med konventionens högsta beslutande organ (Conference of Parties, COP) i Nagoya antogs de 20 s.k. Aichi-målen. Mål 11 anger att minst 17% av landmiljöerna och inlandsvatten och 10% av kust- och havsområden, särskilt de som är viktiga för biologisk mångfald och ekosystemtjänster, ska vara skyddade till år 2020. I målet ingår också att nätverket av skyddade områden ska vara effektivt förvaltad, ekologiskt representativt och sammanhängande.

3. Kvalitetskriterier för urval av områden

I mål 11 anges att 10 % av kust- och havsområden, särskilt de viktiga för biologisk mångfald och ekosystemtjänster ska skyddas till 2020. I Sverige har vi tolkat det som enbart havsområden, d.v.s. inga landmiljöer finns med i statistiken som t.ex. öar eller kustmiljöer på land. De olika skyddsformerna har även delats in i olika kategorier utifrån den grad av skydd de har. Marina nationalparker och marina naturreservat finns i kategori 1 respektive 2 och Natura 2000-områden med utpekade marina habitat i kategori 3. Dessa har i föreliggande rapport ansetts ha ett skydd för den marina miljön och det är statistik från dessa kategorier som räknas in i mål 11.

Det finns ytterligare skyddade områden i marin miljö, t.ex. naturreservat och nationalparker som inte uppfyller kriterierna för att vara marina naturreservat eller nationalparker. Dessa skyddade områden kan t.ex. sakna en syftesbeskrivning för de marina värdena. Fågel- och sälskyddsområden, Natura 2000-områden enligt fågeldirektivet är ytterligare kategorier som inte räknas in i statistiken för mål 11.

3.1 Områden av särskild betydelse för biodiversitet och ekosystemtjänster

I den svenska havsmiljön styrs förekomsten av olika arter framför allt av vattnets salthalt, som i sin tur beror av batymetri och strömförhållanden. Generellt kan man säga att artantalet minskar med salthalt, och biodiversiteten är därmed högre på västkusten än på ostkusten. Detta gäller såväl artsammansättning som individtäthet². I Skagerrak är salthalten nästan lika hög som ute i oceanerna och här finns ungefär samma flora och fauna som i Nordsjön. Uppre i Bottenviken utgörs istället ekosystemet nästan uteslutande av insjöarter.

Östersjöns begränsade förbindelse med haven utanför ger upphov till ett särpräglat ekosystem med såväl limniska som marina arter. Även om Östersjön är relativt artfattigt, så är sammansättningen av arter unik³. Några marina arter, som blåmussla och blåstång, har anpassat sig särskilt väl till det bräckta vattnet och utgör hörnstenar i Östersjöns grunda miljöer. I fallet blåstång har den genetiska anpassningen lett till uppkomsten av en ny art, smaltång. Smaltång är av allt att döma endemisk för Östersjön, och har utvecklat en förmåga till könlös fortplantning. En stor del av smaltångsbeståndet är genetiskt identiskt, och utgör därmed en klon av samma individ. Detta gör naturligtvis dessa algbälten särskilt sårbara.

² Sveriges Nationalatlas. Hav och kust. 1992

³ Claes Bernes, 2012. Biologisk mångfald i Sverige. Monitor 22, Naturvårdsverket.

I de djupare delarna av Sveriges havsområden dominerar mjuka sedimentbottenar, medan hårbottenar upptar en ganska liten del av bottenarealen⁴. På hårbottenarna är dock artrikedomen högre än någon annanstans i havsmiljön, och i Västerhavet kan sådana områden hysa mer än tusen olika djurarter. På de djupa hårbottenarna i utsjöområdet Bratten finns ett antal arter som inte återfinns någon annanstans i svenska vatten⁵, och på utsjöbankarna i Kattegatt finns unika livsmiljöer som t ex maerl och bubbelrev^{6,7}.

Generellt sett har kustnära, grunda miljöer en särskilt stor betydelse som lek- och uppväxtområden för fisk. Dessa miljöer är också viktiga som områden för primärproduktion. Det är även kustnära områden som är av störst intresse för friluftsliv och exploatering. Många kustnära miljöer är därmed under stark press. I Bohuslän har exempelvis utbredningen av ålgräs minskat oroväckande under de senaste decennierna.

I HELCOMS lista över hotade och minskande arter och biotoper/habitat pekas 16 biotoper och biotopkomplex ut som hotade⁸. Alla dessa förekommer i Sverige. I OSPARS lista över hotade och minskande arter och habitat återfinns 10 av de utpekade habitaten i Sverige⁹.

3.2 Ändamålsenlig förvaltning

I mål 11 framgår att nätverket av marina skyddade områden ska vara välförvaltade. Samtliga nationalparker och naturreservat ska ha skötselplaner som beskriver naturvärden och mål för bevarande och skötsel för att nå detta mål. Natura 2000-områden ska ha bevarandeplaner som är det dokument som ska beskriva vad som är syftet med bevarandet av varje enskilt Natura 2000 område och som ska ange vilka bevarandeåtgärder som planeras¹⁰. I flera marina skyddade områden har man sett begränsningar att tillämpa skötsel och förvaltning på samma sätt som man gör i terrestra skyddade områden. Man har i större utsträckning använt sig av adaptiv förvaltning och metoder för detta just i marina skyddade områden. Behoven för detta kan bero på att det i havet

⁴ HELCOM BALANCE. <http://balance-eu.org>. Kartor kan ses på <http://maps.Sgu.se/Portal/>.

⁵ Gärdenfors, U. (ed) 2010. Rödlstade arter i Sverige 2010 – The 2010 Red List of Swedish Species. ArtDatabanken, SLU, Uppsala

⁶ Inventering av marina naturtyper på utsjöbankar. 2006. Naturvårdsverkets rapport 5576

⁷ Undersökning av utsjöbankar. Inventering, modellering och naturvärdesbedömning. 2010. Naturvårdsverkets rapport 6385.

⁸ HELCOM 2007: HELCOM lists of threatened and/or declining species and biotopes/habitats in the Baltic Sea. Baltic Sea Environment Proceedings No. 113.

⁹ OSPAR List of Threatened and/or Declining Species and Habitats (Reference Number: 2008-6). www.ospar.org

¹⁰ Natura 2000 i Sverige, Handbok med allmänna råd. Handbok 2003:9 december 2003

finns ett stort antal verksamheter och påverkansfaktorer som inte är lika platsspecifika som på land som t.ex. sjöfart och fiske. Exempel på det är dels i skötselplanen för Kosterhavets nationalpark¹¹ dels i projektet om samverkansplaner för värdefulla kust- och havsområden¹². Metoden *Open standards for the Practice of Conservation* har använts för att arbeta med adaptiv förvaltning och framtagande av adaptiva förvaltningsplaner. Det är ett arbetssätt som präglas av stor delaktighet och ett målstyrt och metodiskt tillvägagångssätt där uppföljning av uppsatta mål är en viktig del av cykeln för att utvärdera de åtgärder som genomförts. Uppföljning i marina miljöer är resurskrävande och riskerar att prioriteras bort till förmån för traditionella terrestra skötselåtgärder.

I enkäten som gick ut till berörda länsstyrelser fick de, förutom att ange vilka av de skyddade områdena som skulle kunna kategoriseras som marina naturreservat, även ange om de ansåg att områdena var välförvaltade. För att uppfylla kraven på ett välförvaltad naturreservat bör ett område ha en skötselplan och en förvaltning som innebär att de marina naturvärdena bevaras eller utvecklas.

3.3 Ekologiskt representativa områden

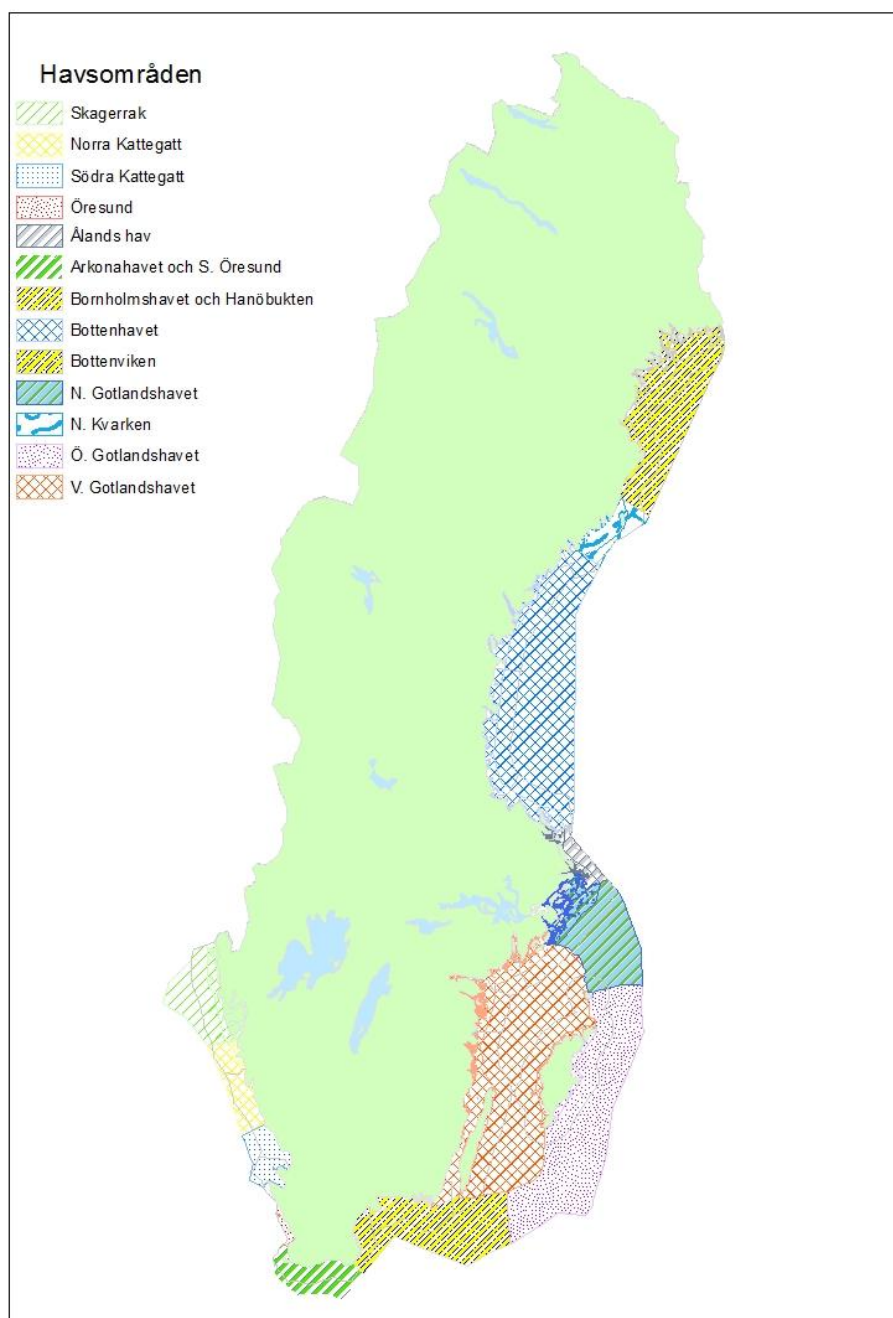
Mål 11 anger även att nätverket av skyddade områden ska vara ekologiskt representativt. För att utvärdera representativiteten har fokus varit på geografiskt representativa områden. I utvärderingen har vi använt de havsbassänger som beskrivs som bedömningsområden i rapporteringen enligt havsmiljödirektivet¹³:

- Skagerrak
- Norra Kattegatt
- Södra Kattegatt
- Öresund
- Arkonahavet och Södra Öresund
- Bornholmshavet och Hanöbukten
- Västra Gotlandshavet
- Östra Gotlandshavet
- Norra Gotlandshavet
- Norra och Södra Ålands hav
- Bottenhavet
- Norra och Södra Kvarnen
- Bottenviken

¹¹ Skötselplan för Kosterhavets nationalpark, Naturvårdsverket, ISBN 978-91-620-8471-4.pdf. 2009

¹² Samverkansplaner för värdefulla kust- och havsområden, Projektrapport och rekommendationer för vidare arbete. Rapport 6471, dec 2011

¹³ God havsmiljö 2020, Havs- och vattenmyndighetens rapport 2012:19

Figur 1: Kartan visar utbredningen av de olika havsområdena som bedömningsområden enligt havsmiljödirektivet.

Genom att jämföra andelen skyddad havsareal mellan de olika havsområdena kan man få en övergripande bild av var skyddet är bristfälligt och var det är väl utbrett.

3.4 Sammanhängande nätverk

I mål 11, trycker man på vikten av att ha ett sammankopplat nätverk av välförvaltade och ekologiskt representativa marina skyddsområden som är integrerade i ett större havslandskap. Det är dock viktigt att inte basera detta

enbart på en jämn geografisk fördelning av områden utan även se på ekologiska aspekter.

Ett ekologiskt koherent nätverk av marina skyddade områden innebär att ett antal ekologiska komponenter uppfylls (OSPAR 2006), det vill säga att nätverkets delar skall identifieras utifrån kriterier som syftar till att stödja syftet med nätverket, att hänsyn tas till kopplingar och interaktioner mellan arter och deras miljö, samt att nätverket skall stödja ett större område med hänsyn till god ekosystem hälsa och funktion, både inom och utanför det skyddade områdena.

OSPAR satte från början upp 13 designprinciper för ekologisk koherens, som kan delas in i fyra kriterier:

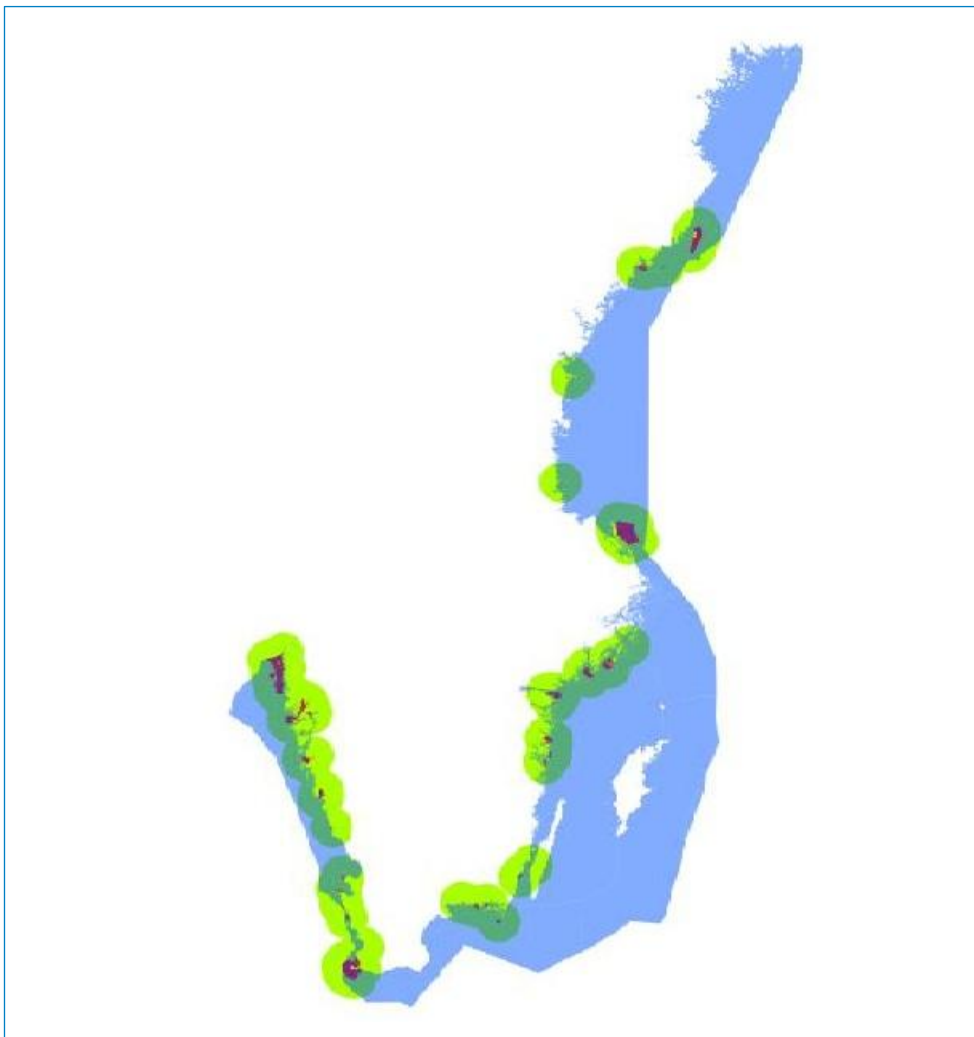
- Lämplighet /Livskraft (Adequacy / Viability)
- Representativitet (Representativity)
- Replikering (Replication)
- Konnektivitet (Connectivity)

Dessa kriterier tar hänsyn till storleken på det marina skyddade området, utbredning av arter och habitat inom skyddade områden, fördelningen av skyddade områden över biogeografiska regioner, antal replikat av områden av speciellt intresse och konnektivitet mellan områden på olika skalor (OSPAR 2013). För att maximera konnektiviteten bör man vid utpekandet av skyddade områden välja områden som har larv- och/eller artutbyte och funktionella kopplingar till andra områden i nätverket. Dessvärre saknas kunskap om denna aspekt av konnektivitet där multidisciplinära studier behövs, som inkluderar oceanografisk modellering, larveekologi och populationsekologi.

Havs- och vattenmyndigheten har efter samråd med Länsstyrelsen i Västra Götalands län gett Havsmiljöinstitutet i uppdrag att sammanställa kunskap och medellera larvspridning mellan ett antal utvalda habitat på svenska västkusten. Syftet är att undersöka om svenska marina skyddade områdena där har konnektivitet i form av utbyte av larver. Preliminära resultat visar att det sker ett utbyte mellan vissa områden, men att den starka nordliga strömmen har ett stort inflytande på var larverna hamnar. Detta är första gången som denna typ av modellering används för att fastställa konnektivitet i Sverige. Modellen har än så länge många begränsningar, bland annat vad gäller skala, underlag av bottensubstratkartor, djupintervall och arturval. Projektet kommer att avslutas under hösten 2013 och producera en rapport. Resultaten kommer även att presenteras för OSPAR:s MPA-grupp i november 2013.

OSPAR har gett i uppdrag till en konsultfirma att utvärdera den ekologiska koherensen för OSPARs nätverk av MPAs (Johnson et al. opublicerat).

Resultaten visar att det finns stora luckor i nätverket, speciellt i utsjön (offshore) och på internationellt vatten (high seas). Däremot finns det kustnära regioner (Region II och III) som uppvisar tecken på ekologisk koherens, dock med vissa luckor. För Sveriges del, som ligger i region II, indikerar resultaten att det finns vissa tecken på ekologisk koherens. Resultaten visar även att den biogeografiska och bathymetriska fördelningen av MPAs är skev och att det finns stora luckor av MPAs på djup större än 75m. Detta gäller även för de svenska skyddade områden generellt.

Figur 2: Bilden visar kustnära marina naturreservat och nationalparker där man buffrat, d.v.s. flyttat ut områdesgränsen 25 km för att se om områdena sammansmälter. Detta skulle kunna ge en indikation på ett sammanhängande nätverk av skyddade områden.

4. Beskrivning av bevarandeformer

4.1 Inledning

Nedan anges sådana områden som kan anses ha ett långsiktigt och omfattande skydd av marina naturmiljöer och inom vilka det finns möjlighet att reglera verksamheter som har negativ påverkan på de bevarandevärden som området är inrättat för att skydda.

Med långsiktigt skyddade marina områden avses i miljö kvalitetsmålet områden som omfattas av (definition):

Områdesskydd i form av:

- Nationalpark (7 kap 2 § Miljöbalken)
- Naturresevat (7 kap 4 § Miljöbalken)
- Biotopskyddsområden (7 kap 11 § Miljöbalken)
- Natura 2000-områden med fastställd bevarandeplan (7 kap 28 § Miljöbalken)
- Naturvårdsavtal (7 kap 3 § Jordabalken)
- Föreskrifter meddelade enligt 2 kap 7 och 12 §§ förordningen om fisket, vattenbruket och fiskenäringen, om reglering av fiske undanröjer hotet mot områdets definierade bevarandevärden

För dessa områden gäller att:

- Skyddet ska ha ett marint syfte
- De marina värdena ska beskrivas så fullständigt som möjligt
- Föreskrifter/Bevarandeåtgärder som säkrar att områdets marina bevarandevärden skyddas ska finnas
- Marin skötselplan/bevarandeplan med marint skötselområde och marina uppföljningsvara bevarandemål ska upprättas
- Uppföljning som anpassas till bevarandemålen ska utföras.¹⁴

4.2 Skyddsformer enligt miljöbalken

4.2.1 Nationalparker

Ett mark- eller vattenområde som tillhör staten får av regeringen förklaras som nationalpark (7 kap. 2 § miljöbalken (1998:808)).

Syftet med en nationalpark ska vara att bevara ett större sammanhängande område av viss landskapstyp i dess naturliga tillstånd. Naturligtvis hindrar inget att flera olika landskapstyper förekommer i en stor nationalpark. Skyddet är juridiskt kraftfullt då inskränkningarna sker genom föreskrifter.

Naturvårdsverket får efter samråd med Länsstyrelsen, kommunen och Havs- och vattenmyndigheten meddela föreskrifter om vård och förvaltning av nationalparker och om inskränkningar i rätten att använda mark eller vatten inom nationalparken samt utse förvaltare för området (4 och 7 §§nationalparksförordningen (1987:938)).

Föreskrifter om rätten för allmänheten att vistas inom nationalparker och om ordningen i övrigt kan meddelas (7 kap. 30 § miljöbalken). Föreskrifterna kan rikta sig mot såväl staten som fastighetsägare och andra med särskild rätt till marken och allmänheten. Exempel på åtgärder som kan förbjudas är t.ex. att åka vattenskidor, ankra med båt, lägga ut bojar, lägga upp båt på land m.m. Hittills är det enda exemplet på en marin nationalpark Kosterhavets nationalpark som bildats i syfte att bevara ett särpräglat och artrikt havs- och skärgårdsområde samt angränsande landområden i väsentligen oförändrat skick¹⁵.

---

¹⁴ Naturvårdsverkets rapport 5739 "Skydd av marina miljöer med höga naturvärden – vägledning".

¹⁵ Naturvårdsverkets föreskrifter för Kosterhavets Nationalpark NFS 2009:7

4.2.2 Naturreservat

En länsstyrelse eller kommun får förklara ett mark- eller vattenområde som naturreservat i syfte att bevara biologisk mångfald, vårda och bevara värdefulla naturmiljöer eller tillgodose behov av områden för friluftslivet. Även ett område som behövs för att skydda, återställa eller nyskapa värdefulla naturmiljöer eller livsmiljöer för skyddsvärda arter får förklaras som naturreservat (7 kap. 4 § miljöbalken). Det är ofta de naturmiljöer med störst skyddsbehov som blir naturreservat. Varje naturreservat är unikt och har därför egna föreskrifter. Skyddet är flexibelt och i syftet bör det framgå vilka prioriterade bevarandevärden som väger tyngst. Generellt kan sägas att det måste föreligga ett starkt allmänt intresse för att inrätta ett naturreservat. Naturreservat kan inrättas i syfte att bevara biologisk mångfald. Med biologisk mångfald avses variationsrikedomen bland levande organismer av alla ursprung. I detta innefattas landbaserade, marina och andra akvatiska ekosystem och de ekologiska komplex i vilka dessa organismer ingår. Såväl mångfald inom arter, mellan arter som av ekosystem omfattas. Genom att bevarandet av biologisk mångfald lyfts fram som syfte för inrättande av naturreservat markeras att en helhetssyn bör präglade användningen av skyddsområdet. Vid bestämmandet av gränserna för naturreservatet bör beaktas att skyddsvärden med avseende på biologisk mångfald kan behöva en "buffertzona". Ett naturreservat bör därför kunna täcka en större yta än det område som är i omedelbart behov av skydd¹⁶.

Naturreservat ska kunna inrättas för ett område som behövs för att ta särskild hänsyn till utrotningshotade arter, arter som är känsliga för vissa förändringar i livsmiljön, arter som anses som sällsynta på grund av att populationerna är små eller den lokala utbredningen är begränsad samt andra arter som kräver speciell uppmärksamhet - t.ex. genom utpekande inom art- och habitatdirektivet¹⁷.

I ett beslut att bilda ett naturreservat ska anges de inskränkningar i rätten att använda mark- och vattenområden som behövs för att uppnå syftet med reservatet. Förbudet får inte vara mer ingripande än vad som krävs för att tillgodose syftet med reservatet men det måste samtidigt utformas så att skyddet blir effektivt.

Inskränkning av rätten till tillträde kan behöva meddelas bl.a. för att förhindra störning för djur, framför allt under särskilt känsliga perioder, t.ex. reproduktions- och häckningstid. Föreskrifter kan vara förenade med en tillståndsplikt och verksamheten eller åtgärden prövas då. Länsstyrelsen eller kommunen ska fastställa en skötselplan för ett naturreservats långsiktiga vård. En skötselplan ska ingå i varje beslut om bildande av ett naturreservat. Marina naturreservat har definierats i Naturvårdsverkets vägledning *Skydd av marina miljöer med höga naturvärden, Rapport 5739*. För att ett område ska anses vara marint naturreservat ska följande krav vara uppfyllda:

- Marint syfte och beskrivning av hur syftet ska nås
- Beskrivning av de marina värdena

¹⁶ Prop. 1997/98:45 s. 71 f.

¹⁷ Direktiv 92/43/EEG senast ändrat genom rådets direktiv 2006/105/EG

- Marint anpassade föreskrifter
- Marina skötselområden med mätbara bevarandemål
- Uppföljning som anpassas till syfte och bevarandemålen
- Tillsyn

4.2.3 Natura 2000-områden

Natura 2000-områden (7 kap. 27 och 28 §§ miljöbalken) utses med stöd av två EU-direktiv: fågeldirektivet (Europaparlamentets och Rådets direktiv 2009/147/EG av den 30 nov 2009 om bevarande av vilda fåglar) och art- och habitatdirektivet (Rådets direktiv 92/43/EEG av den 21 maj 1992 om bevarande av livsmiljöer samt vilda djur och växter).

Syftet med Natura 2000 är att bidra till bevarandet av den biologiska mångfalden inom den europeiska gemenskapen genom att alla länderna tar ett ansvar för att säkerställa utpekade bevarandevärden. Skydd för ett Natura-2000 område inträder redan genom att området förtecknats av regeringen. På detta vis är utpekandet av ett särskilt skyddsområde eller ett särskilt bevarandeområde en skyddsform i sig. Som medlemsstat i EU har Sverige åtagit sig att säkerställa de utpekade bevarandevärdena med administrativa eller rättsliga åtgärder eller med hjälp av civilrättsliga avtal. För att ge områdena ett visst skydd mot skadliga åtgärder gäller för alla Natura 2000-områden ett förbud mot att utan tillstånd bedriva verksamheter eller vidta åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka miljön i ett område som har förtecknats av regeringen. Till detta kommer även att alla Natura 2000-områden i Sverige har status som områden av riksintresse med stöd av 4 kapitlet miljöbalken.

Vad som är en lämplig bevarandeåtgärd för att åstadkomma ett långsiktigt skydd för ett enskilt Natura 2000-område varierar i olika delar av landet och ser olika ut för skilda habitat. I odlingslandskapet faller valet oftare på civilrättsliga avtal. För skogslandskapet och i vattenmiljöer finns det oftare skäl att överväga ett mer formellt skydd, ofta i form av naturreservat – något som kan vara lämpligt för områdets förvaltning och som dessutom gör rättsläget lättare att förstå för allmänheten. Föreskrifter (7 kap. 5, 6 och 30 §§ miljöbalken) kan då användas för att precisera skyldigheter inom området i överensstämmelse med vad som gäller enligt direktiven. I många fall kan det finnas anledning att skärpa reglerna om vad som får företas inom området utöver vad som framgår av de generella bestämmelserna om tillståndsplikt för vissa verksamheter i Natura 2000-områden.

Dessa bestämmelser innebär ett förbud mot att utan tillstånd bedriva verksamheter eller vidta åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka miljön i ett område som har förtecknats av regeringen. Om det finns en sannolikhet för att en verksamhet eller åtgärd kan få betydande konsekvenser för ett sådant område, ska alltså den som avser att utöva verksamheten eller vidta åtgärden se till att den nödvändiga bedömningen görs och få den prövad. Detta gäller även för verksamheter utanför området som på ett betydande sätt kan påverka miljön i Natura 2000-området. Tillstånd behövs dock inte för verksamheter och åtgärder som direkt hänger samman med eller är nödvändiga för skötseln

och förvaltningen av områdena (7 kap. 28 a § miljöbalken och 7 kap. 28 b § miljöbalken).

Myndigheter ska prioritera skyddsarbetet för de områden som har förtecknats och vidta de åtgärder som behövs eller är lämpliga med hänsyn till det skyddsintresse som föranlett att ett område förtecknats. Myndigheterna ska särskilt beakta att en gynnsam bevarandestatus bibehålls eller återställs för berörda livsmiljöer och arter. Särskild hänsyn ska tas till prioriterade arter och prioriterade livsmiljötyper (16 § förordning om områdesskydd).

Länsstyrelserna ska, i fråga om de områden som har förtecknats, upprätta beskrivningar av bevarandesyftet samt de livsmiljöer och arter för vilka en gynnsam bevarandestatus ska upprätthållas eller återställas i en bevarandeplan eller förvaltningsplan. Beskrivningarna ska vara ägnade att underlätta tillståndsprövningar. Beskrivningarna ska vara tillgängliga för allmänheten och andra som är berörda eller har intresse av dem (17 § förordning om områdesskydd). Längre fram i detta dokument redogörs närmare för bestämmelserna om tillståndsprövning.

Bestämmelserna om Natura-2000 områden ska tillämpas även i Sveriges ekonomiska zon. Om ett Natura-2000 område finns i den ekonomiska zonen, ska länsstyrelsen i det län där Sveriges sjöterritorium är närmast det berörda området vara ansvarig prövningsmyndighet (7 kap. 32 § miljöbalken).

Enligt artikel 17 i art- och habitatdirektivet ska varje medlemsland vart sjätte år lämna en rapport till EU-kommissionen om hur direktivet har genomförts.

Bland annat ska bevarandestatusen hos de naturtyper och arter som är listade i direktivets bilagor utvärderas på biogeografisk nivå. ArtDatabanken genomförde 2007 en utvärdering enligt artikel 17 på uppdrag av Naturvårdsverket, och i skrivande stund pågår arbete med att slutföra motsvarande rapportering 2013. Utvärderingen ska överlämnas till EU-kommissionen i juni 2013.

För varje art och naturtyp bedöms fyra faktorer, och bevarandestatusen utgör en sammanvägd bedömning av alla dessa faktorer. Två av faktorerna – utbredningsområde och framtidsutsikter – ska bedömas för både arter som naturtyper. För arterna tillkommer dessutom populationsstorlek samt storlek och kvalitet på artens livsmiljö, medan förekomstareal och kvalitet ingår i utvärderingen av naturtyperna¹⁸.

4.2.4 Biotopskyddsområden i marin miljö

I fråga om små vattenområden som på grund av sina särskilda egenskaper är värdefulla livsmiljöer för hotade djur- eller växtarter eller som annars är särskilt skyddsvärda är det möjligt för regeringen att meddela föreskrifter om att samtliga lätt igenkännbara områden av ett visst slag i landet eller i en del av landet ska utgöra biotopskyddsområden. En myndighet eller kommun får i det enskilda fallet besluta att ett område ska utgöra ett biotopskyddsområde. Biotopskyddsområden kan således tillkomma genom både normbeslut, såsom föreskrift av regeringen och genom myndighets förvaltningsbeslut.

¹⁸ Sohlman, A (red.) 2008. Arter och naturtyper i habitatdirektivet – tillståndet i Sverige 2007, ArtDatabanken, 2008.

Länsstyrelsen får inrätta biotopskyddsområden i det enskilda fallet för att skydda t.ex. ålgräsängar, rev av ögonkorall, grunda havsvikar och biogena rev (6 och 7 §§ förordningen om områdesskydd, bilaga 3).

Inom ett biotopskyddsområde får en verksamhet eller en åtgärd inte vidtas som kan skada naturmiljön. Om det finns särskilda skäl, får dispens från förbudet ges i det enskilda fallet.

Enligt praxis är det möjligt att bilda biotopskyddsområden som omfattar upp till cirka 20 hektar¹⁹.

I samband med ett beslut i det enskilda fallet om att bilda ett biotopskyddsområde prövas även om fastighetsägaren eller innehavare av särskild rätt till fastigheten har rätt till ersättning på grund av att pågående användning inom berörd del av en fastighet avsevärt försvåras. Med hänsyn till att det då prövas hur rådighetsinskränkningen inverkar på användningen inom det avgränsade område som omfattas av biotopskydd, bör behovet av att ge en dispens i ett senare skede normalt vara begränsat i ett sådant fall. Det kan dock finnas särskilda skäl för en dispens med hänsyn till ett angeläget allmänt intresse. I undantagsfall bör en dispens även kunna ges på grund av ett enskilt intresse²⁰.

Bestämmelsen innebär att vissa naturområden – biotoper – kan ges särskilt skydd mot skadliga arbetsföretag eller liknande och kan få särskild skötsel. Förhållningsregler kan också meddelas med stöd av ordningsföreskrifter för allmänheten (7 kap. 30 § miljöbalken).

4.2.5 Skyddade områden inom regionala havsmiljökonventionerna HELCOM och OSPAR

Sverige har även förbundit sig att skydda de marina områden som har pekats ut inom ramen för HELCOM-konventionen²¹ för Östersjön, så kallade BSPA-områden (Baltic Sea Protected Areas) och områden enligt OSPAR-konventionen²², så kallade MPA-områden (Marine Protected Areas) för Nordostatlanten. Skyddet avser att skydda ekologiska processer och förvaltningsplaner ska utarbetas. Områdena i sig har inte något rättsligt skydd men Sverige har vid inrättandet av sådana områden valt områden som samtidigt, helt eller delvis, utgör Natura 2000-områden, för att områdena ska ges ett adekvat skydd. En bevarandeplan enligt Natura2000 regelverket har godkänts som ett tillräckligt skydd för BSPA- respektive MPA områden (17 § förordningen om områdesskydd (1998:1252)).

¹⁹ Prop. 2004/05:150, s. 158

²⁰ Prop. 2008/09:214 sida 134

²¹ Convention on the Protection of the Marine Environment of the Baltic Sea Area

²² Convention for the Protection of the marine environment of the North-East Atlantic

4.2.6 Strandskyddsområde

Strandskyddet ska långsiktigt trygga att medborgarna har tillgång till strandområden genom allemansrätten. Dessutom ska strandskyddet bevara goda livsvillkor för djur- och växtlivet. För att tillgodose syftena är det enligt huvudregeln förbjudet att inom strandskyddsområden vidta vissa åtgärder, bl.a. att uppföra nya byggnader.

Strandskyddet är ett generellt skydd och gäller på ett likartat sätt i hela landet. Bestämmelserna gäller oavsett om området är tät- eller glesbebyggt och oavsett vilka naturtyper eller arter som finns i området. Naturen behöver inte vara extra skyddsvärd för att bestämmelserna ska gälla. Bestämmelserna gäller vid alla kuster, sjöar och vattendrag oavsett storlek.

Strandskyddet omfattar land- och vattenområdet intill 100 meter från strandlinjen (medelvattenstånd) och inkluderar även undervattensmiljön. Länsstyrelsen får i det enskilda fallet besluta om att utvidga strandskyddet till högst 300 meter om det behövs för att tillgodose strandskyddets syften.²³ Det saknas en nationell sammanställning av gällande strandskyddsområden och strandskyddet har inte ingått i den statistik som redovisas i denna rapport.

4.2.7 Djur- och växtskyddsområden

Om det utöver bestämmelserna om artskydd i artskyddsförordningen eller fiskelagstiftningen behövs ett särskilt skydd för en djur- eller växtart inom ett visst område, får länsstyrelsen eller kommunen med stöd av miljöbalken meddela föreskrifter som inskränker bl.a. rätten till fiske eller allmänhetens rätt att uppehålla sig inom området (7 kap. 12 § miljöbalken).

Genom möjligheten att bilda ett djur- och växtskyddsområde, skapas alternativa möjligheter och fler instrument för att på lämpligaste sätt genomföra det sammanhängande ekologiska nätverket Natura 2000. Bestämmelsen om djur- och växtskyddsområden ger dels möjlighet att begränsa fiskerätten utöver vad som är möjligt enligt fiskelagstiftningen, dels rätten att uppehålla sig i området. Föreskriften riktar sig på detta vis inte bara mot innehavare av särskild rätt utan också mot allmänheten, där den kan leda till inskränkningar i allemansrätten och rätten till fritt fiske. Förbud kan enligt bestämmelsen meddelas i förebyggande syfte, innan egentlig risk föreligger för arten i fråga.

Länsstyrelsen eller kommunen får meddela föreskrifter om förvaltningen av ett djur- och växtskyddsområde (10 § förordning om områdesskydd).

Förvaltningen kan, såsom även framgår för naturreservat, genom beslut överlåtas till annan (21 § förordning om områdesskydd).

Någon rätt till ersättning föreligger inte vid beslut om djur- och växtskyddsområde, såsom gäller för naturreservat och biotopskyddsområde (31 kap. 4 § miljöbalken). Detta kan sannolikt uppfattas så att beslutet inte får innebära att pågående markanvändning avsevärt försvåras i berört område för t.ex. fiskerättshavaren. I så fall ska istället bildande av naturreservat övervägas.

²³ Naturvårdsverket: Strandskydd – en vägledning för planering och prövning. Handbok 2009:4 utgåva 2, februari 2012

5. Omfattning av skydd och bevarande

5.1 Inledning

I rapporten finns en sammanfattning av de analyser som gjorts i uppdraget, de illustreras även i tabeller, diagram och kartor. I bilagan till rapporten finns ytterligare information kring utbredning och omfattning av befintligt och planerat områdesskydd.

5.2 Metodik och underlag

5.2.1 Underlag och statistikberäkningar

Sammanställningen av skyddade områden och arealer baseras på digitala områdesgränser från VIC Natur, Kontinuerlig Naturtypskartering av Skyddade områden (KNAS) och olika regionindelningar. Från naturtypskarteringen erhålls även Sveriges totala havsareal vilken utgör underlag för beräkningen av andelen skydd i olika regioner. Naturtypskarteringen har på motsvarande sätt använts vid tidigare redovisningar för att beskriva andelen skyddad landareal. Att samma underlag för att avgränsa land från hav används möjliggör att siffrorna kan adderas och på så sätt få uppgifter om den samlade arealen skyddade områden både på land och i hav.

5.2.2 Skyddade områden

Skyddade områden avgränsas i föreliggande rapport till nationalparker, naturreservat, biotopskyddsområden, djur- och växtskyddsområden och Natura 2000 områden. Biotopskyddsområden finns dock inte med i redovisningen eftersom det idag saknas biotopskyddsområden i marin miljö. I redovisningen ingår områden i Naturvårdsregistret som vunnit laga kraft den 31 december 2012 samt två marina naturreservat som var överklagade vid årsskiftet men senare vunnit laga kraft. Natura 2000 områdena är de som regeringen tog beslut om den 31 augusti 2012, dessa har ännu inte ratificerats av Europakommisionen. Områdena finns publikt tillgängliga via Inspire-tjänster på Naturvårdsverkets miljödataportal (www.miljodataportalen.naturvardsverket.se) och via geodatasamverkan ([Naturvårdsverket/geodata.se](http://Naturvardsverket/geodata.se)).

Med marint skyddade områden avses skyddade områden med ett syfte att bevara marina miljöer och naturvärden samt har ändamålsenliga föreskrifter och förvaltning för att uppnå syftet med skyddet. Länsstyrelserna har uppgett vilka naturreservat och nationalparker som uppfyller kraven och dessa redovisas som Marint skyddade områden (MPA). Natura 2000 områden enligt art- och habitatdirektivet (SCI/SAC) som har utpekade marina habitat har räknats som marint skyddade områden (MPA). Avgränsningarna för BSPA (HELCOM) och MPA (OSPAR) är de som Sverige har redovisat till konventionerna. Områdena finns publikt tillgängliga via

Inspire-tjänster på Naturvårdsverkets miljödataportal (www.miljodataportalen.naturvardsverket.se) och via geodatasamverkan (Naturvårdsverket/geodata.se).

5.2.3 Regionindelningar

Statistiken över skyddad havsareal är sammanställd för de havsbassänger som används i ”God havsmiljö 2020 (Havs- och vattenmyndighetens rapport 2012:19)”. Havsbassängernas avgränsning mot land har justerats så att hela havsarealen enligt KNAS ingår i någon bassäng. Statistiken särskiljer arealen inom territorialvattengränsen (kommunindelning i Sverige, Geodata.se/Lantmateriet) från den inom svensk ekonomisk zon (Havs- och vattenmyndighetens dataunderlag).

Vidare har följande regionindelningar använts för att kunna skatta representativitet och konnektivitet:

1. Svenskt vattenarkiv (SVAR 2010, geodata.se/SMHI): indelning i övergångsvatten, kustnära och utsjöområden.
2. Trålgränsen (Havs- och vattenmyndigheten): områden där endast svenskt fiske bedrivs.
3. Ytsubstrat på grunda havsbottnar (Naturvårdsverket 2012/ www.miljodataportalen.naturvardsverket.se): avgränsning av fotisk zon
4. Batymetri (BALANCE 2007, <http://balance-eu.org/>): Djup = 60 m
5. Havsområde inom HELCOM för Sverige (www.helcom.fi): arealen hav i Sverige, tabelluppgift
6. Havsområde inom OSPAR för Sverige (www.ospar.org): arealen hav i Sverige, tabelluppgift

5.2.4 Naturtyper

Avgränsningen av hav baseras på Kontinuerlig naturtypskartering av skyddade områden (KNAS). Karteringen täcker hela Sverige och strandlinjen och havsavgränsningen baseras på Lantmäteriets terrängkarta (skala 1: 50 000) samt Svenska marktäckedata (avgränsning i övergångszon mellan sötvatten och hav).

5.3 Omfattning av skydd och bevarande i Sveriges marina miljö

5.3.1 Sammanställning av arealer

Objektens totala areal baseras på objektsgränsernas avgränsning i vektorformat. Arealen hav har beräknats per objekt och region.

Arealberäkningen baseras på ett raster med 10 meters upplösning. Andelen skyddat hav beräknas som arealen inom skyddade områden dividerat med regionens eller djupområdets havsareal.

Det finns överlapp mellan olika skyddsformer. När vi redovisar andelen skyddad havsareal har vi sammanställt nettoarealen genom att exkludera

överlappen. Tabell 1 redovisar den totala arealen i varje skyddsform och den areal som ingår i sammanställning efter att överlappande arealer har tagits bort. Tabellen visar den ordning som överlappen räknats bort för att sammanställa en nettoareal; hela arealen marina naturreservat och nationalparker är sammanställd, arealen inom Natura 2000 områden med marina habitat utanför dessa läggs till, arealen nationalparker och naturreservat som inte är någon av de tidigare skyddsformerna läggs till o.s.v. I bilaga 1 finns en utförlig redovisning av analyser kring det marina områdesskyddet och ett urval av dessa finns redovisat i uppdragets textdel av rapporten.

Tabell 1.

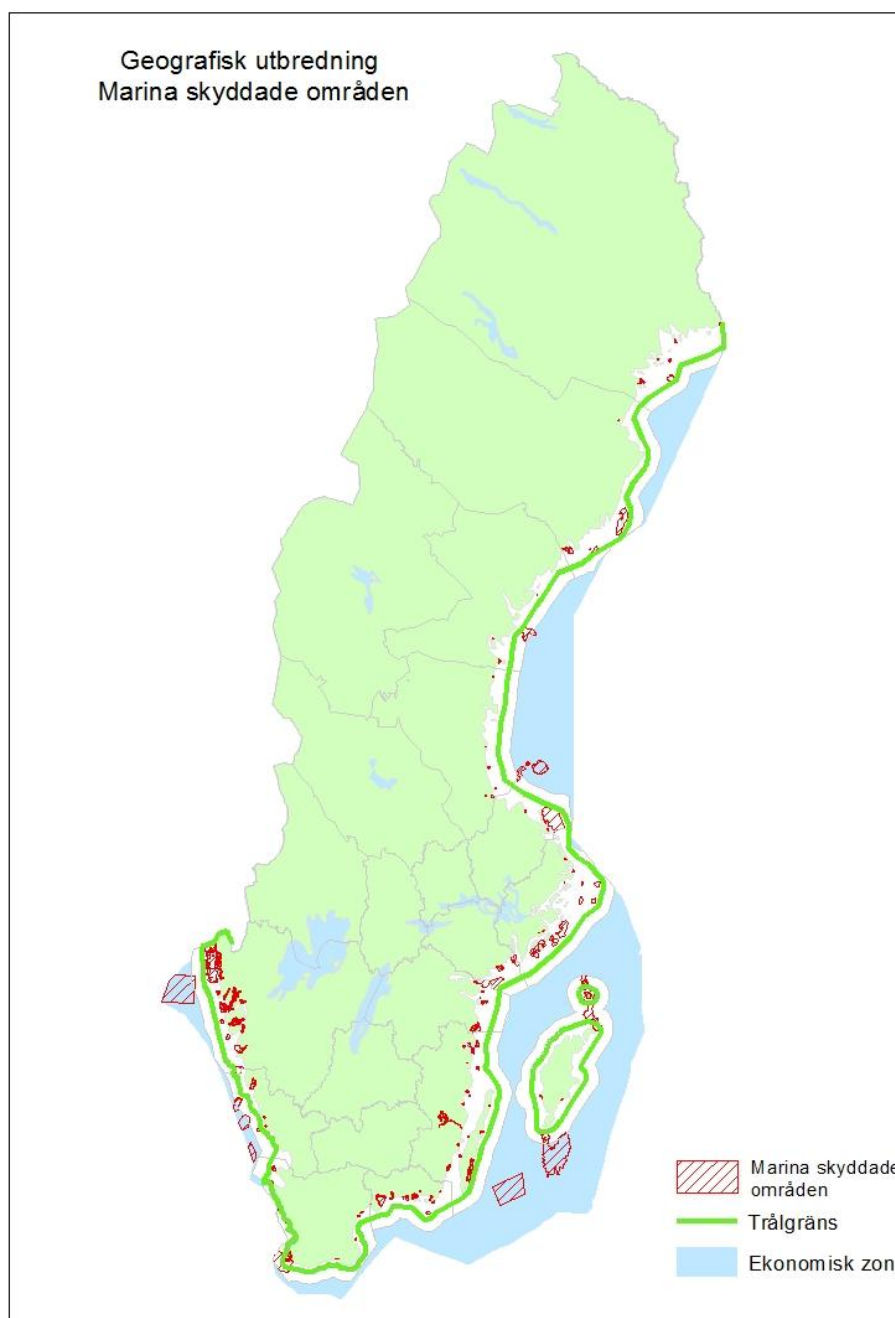
Ordning	Skyddstyp	Antal områden med havsareal	Havsareal som omfattas av skyddstypen (km ²)	Nettoareal (km ²)
1	MPA – Nationalpark	1	380	380
2	MPA – Naturreservat/Naturvårdsområde	42	2644	2644
3	MPA – Natura 2000 SCI/SAC (med marina habitat)	315	9002	6840
4	Övriga Nationalparker	6	81	3
5	Övriga Naturreservat/Naturvårdsområden	478	2419	706
6	Övriga Natura 2000 (SCI/SAC)	81	46	10
7	Natura 2000 SPA	134	4598	35
8	Djur- och växtskyddsområden	487	296	110

Resultat:

I dagsläget omfattar det marina områdesskyddet enligt kategori 1-3 9875 km² eller 6,3 % av havsområdet nationellt. Motsvarande siffra för kategori 1-8, d.v.s. allt områdesskydd i marin miljö är 10727 km² eller 6,9 %.

Av resultatet kan man se att för att uppnå målet om 10 % skydd av havsmiljön räcker det inte att endast arbeta om befintliga naturreservat eller andra skyddade områden i marin miljö till marina skyddade områden enligt kategori 1-3 för att nå målet från Nagoya.

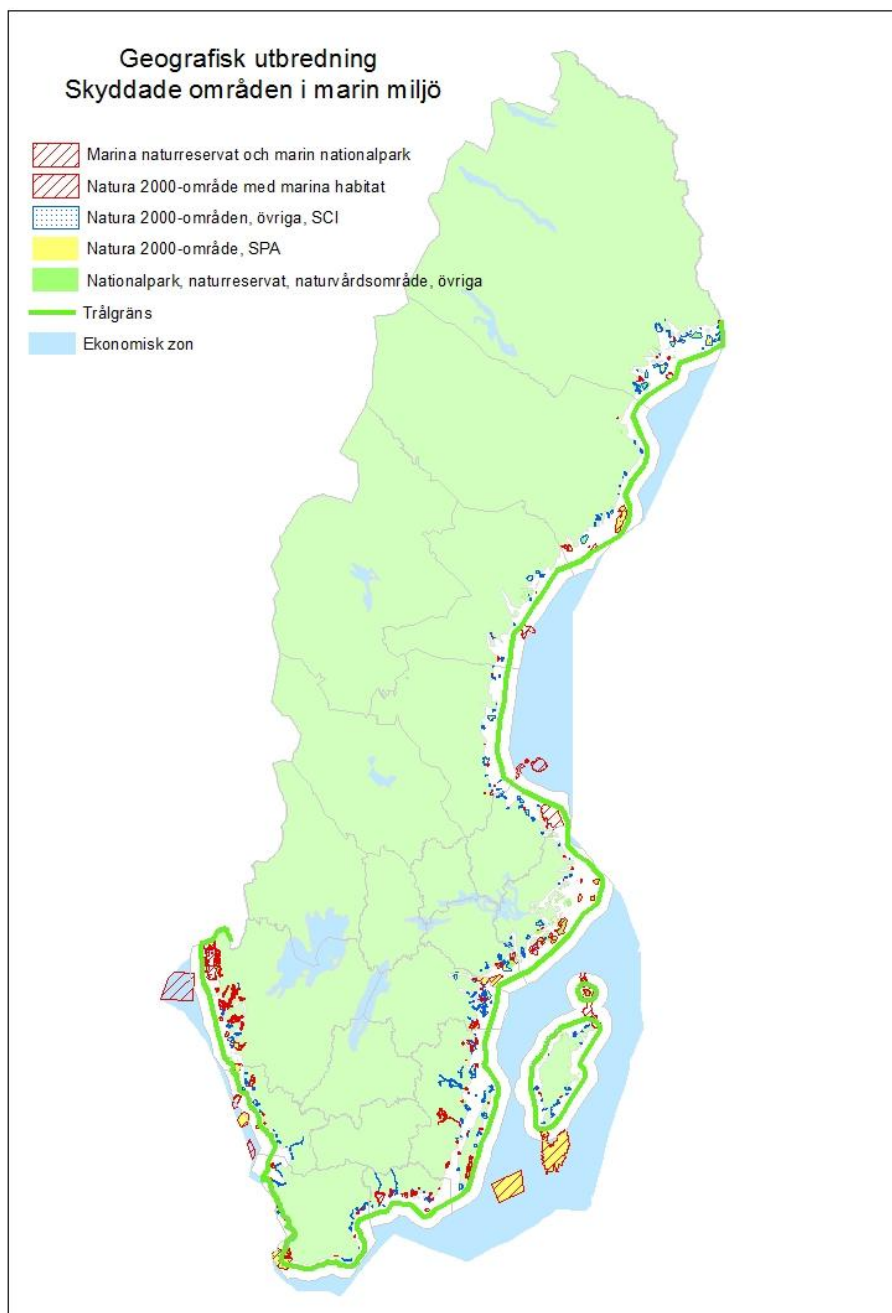
Den geografiska utbredningen av de marina skyddade områdena är störst nära kusten. Endast ett fåtal skyddade områden finns utanför 3-4 nautiska mil från baslinjen (trålgränsen) och det är i princip bara Natura 2000-områden med marina habitat. Detsamma gäller för skyddade områden i ekonomisk zon.

Figur 3. Kartan visar geografisk utbredning av marina nationalparker, marina naturreservat samt Natura 2000-områden med marina habitat, kategori 1-3 enl. tabell 1.

Tittar man på hur resterande områdesskydd i marin miljö fördelar sig så följer det samma mönster som marina skyddade områden enligt kategori 1-3, d.v.s. andelen skydd är störst närmast kusten. I kartan nedan kan man även uppfatta

inom vilka områden det finns ett överlapp mellan olika skyddsformer.

Figur 4: Kartan visar utbredning av skyddade områden i marin miljö inklusive de skyddade områden som inte uppfyller kriterierna för marina skyddade områden, kategori 1-7 enl. tabell 1.

5.3.2 Regionala havsmiljökonventionerna OSPAR och HELCOM

OSPAR MPA

Inom OSPARs nätverk av marina skyddade områden, MPA (Marine Protected Areas) har Sverige bidragit med 10 områden. I de flesta OSPAR MPA är det 100 % överlapp med Natura 2000-områden med ett undantag; Havstensfjorden. Där gjordes bedömningen att MPA-området skulle överensstämma med

utbredningen för naturreservatet Havstensfjorden som är något större än Natura 2000-området. Orsaken till det var att en del av habitaterna som ingår i OSPAR:s lista över hotade och minskande habitat påträffats utanför Natura 2000-området.

Inom Sveriges del av OSPAR-områdets utbredning har vi hittills 17,5 % omfattning av skyddade områden (MPA).

Namn	Areal (km ²)
Nordre älvs estuarium	71
Lilla Middelgrund*	178
Morups bank*	6
Fladen*	104
Kungsbackafjorden*	79
Stora Middelgrund och Röde bank*	114
Kosterfjorden-Väderöfjorden	535
Gullmarsfjorden	114
Bratten	1209
Havstensfjorden	19

* överlappar med HELCOM BSPA

HELCOM BSPA

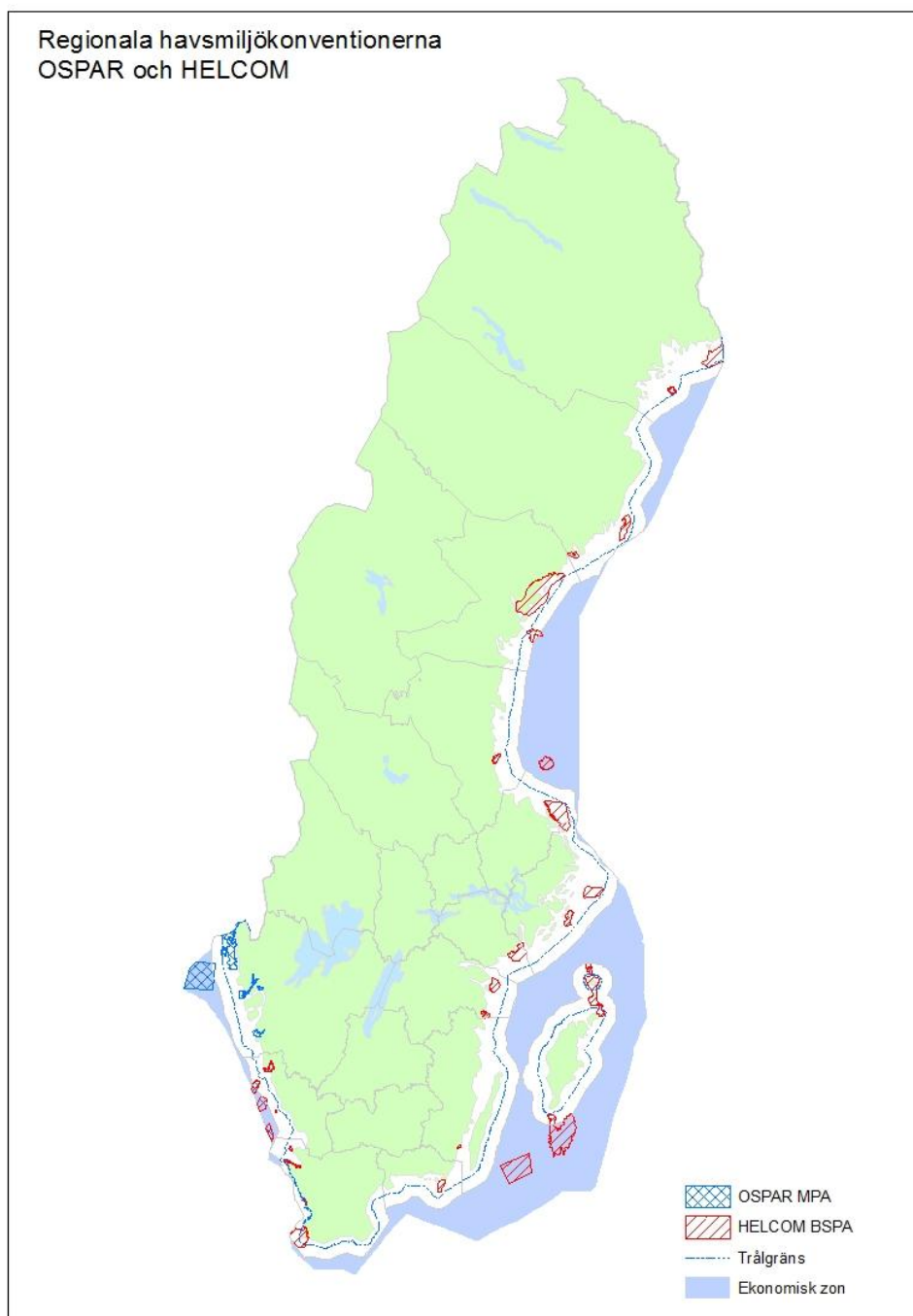
Inom HELCOM:s nätverk av marina skyddade områden, BSPA (Baltic Sea Protected Areas) har Sverige bidragit med att skydda 28 områden. I Kattegatt finns ett överlapp mellan OSPAR och HELCOM:s utbredning. Områdena Fladen, Lilla Middelgrund, Morups bank, Stora Middelgrund och Röde bank är både OSPAR MPA och HELCOM BSPA.

Inom Sveriges del av HELCOM-områdets utbredning har vi hittills 4,9% omfattning av skyddade områden (BSPA).

Namn	Areal (km ²)
Norra Midsjöbanken	984
Morups bank*	6
Stora Middelgrund och Röde bank*	114

Finngrundet-Östra banken	232
Vänta Litets Grund	151
Marakallen	60
Kvädöfjärden med Torrö	56
Haparanda arkipelag	464
Holmöarna	242
Höga kusten	1520
Gräsö- Singöarkipelagen	662
Stora Nassa – Svenska högarna	299
Fifång-Askö-Hartsö	295
St. Anna – Missjö arkipelagen	166
Kopparstenarna – Gotska Sandön – Salvorevområdet	605
Torhamns skärgård	106
Falsterbohalvön och Måkläppen	464
Kullaberg – Skälderviken	45
Kungsbackafjorden*	79
Hoburgs bank	1227
Fladen*	104
Lilla Middelgrund*	178
Kronören	58
Axmar	72
Bullerö – Bytta	144
Väranäs skärgård	16
Lundåkrabukten	20

* överlappar med OSPAR MPA

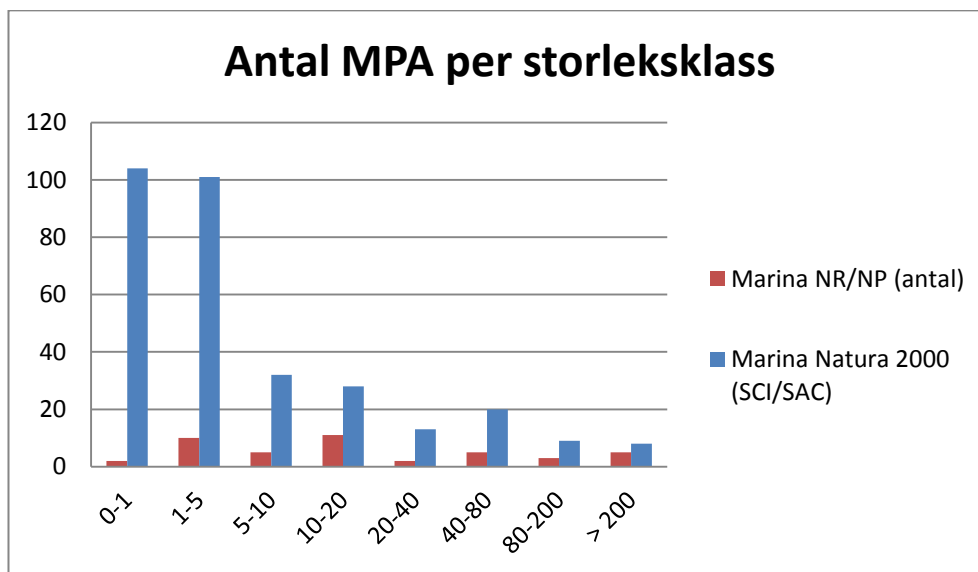

Figur 5. Kartan visar utbredningen av OSPAR Marine Protected Areas och HELCOM Baltic Sea Protected Areas.

5.3.3 Storleksfördelning

I ett nätverk av marina skyddade områden har, förutom den geografiska spridningen, även storleken på det skyddade området betydelse. För att kunna

upprätthålla livskraftiga populationer av arter krävs en viss storlek och generellt har rekommendationerna varit att man bör sträva efter att skapa större sammanhängande områden snarare än fler små utspridda områden. I tabellen nedan visas hur fördelningen är i antal med avseende på storlek hos det skyddade området. Resultatet kan sammanfattas med att merparten av Natura 2000-områdena med marina habitat tillhör de storleksmässigt minsta skyddade områdena, drygt 200 av marina Natura 2000-områden är mindre än 5 km². Marina naturreservat och nationalparker (NR/NP) ligger i stor utsträckning inom Natura 2000-områdena i diagrammet.

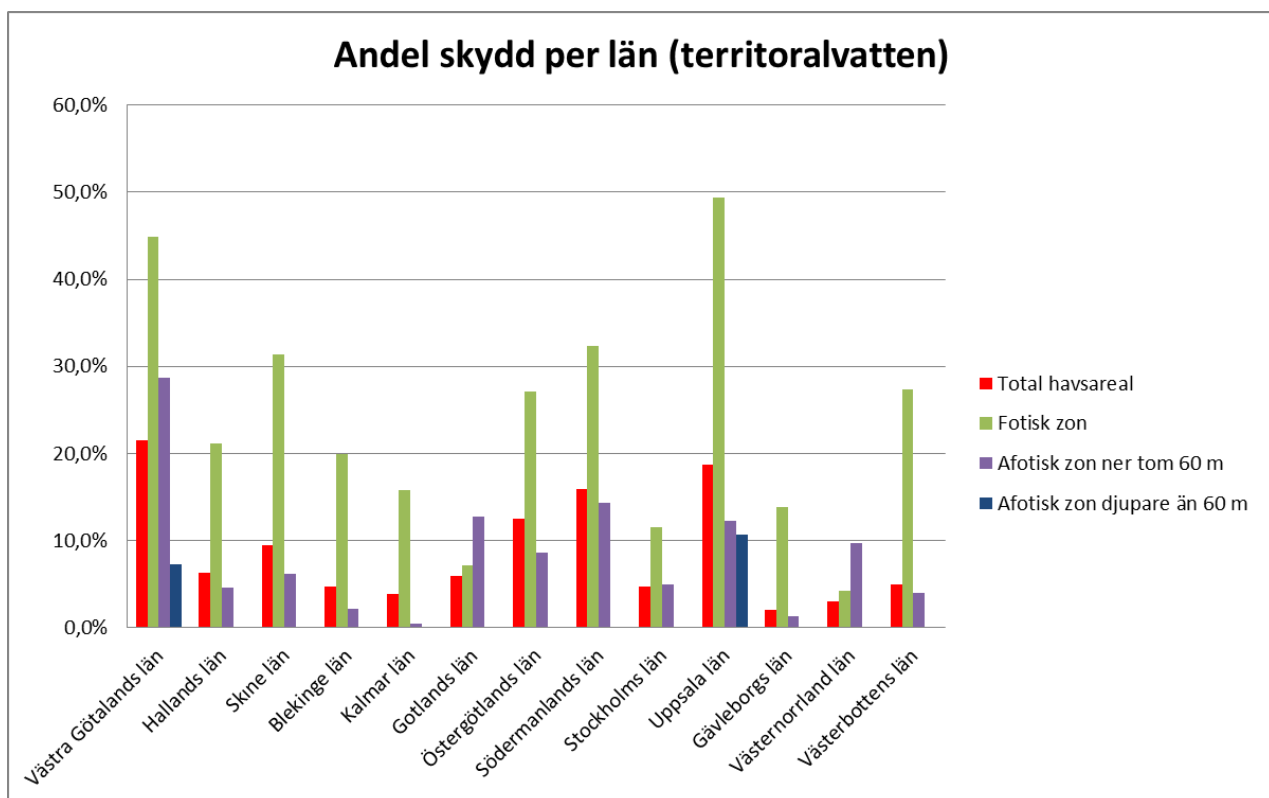
Figur 6: Diagrammet visar fördelningen av marina skyddade områden enligt kategori 1-2 respektive kategori 3, enheten är km².

Anledningen till att det framför allt är marina Natura 2000-områden i den minsta storleksklassen kan bero på att områdena ofta omfattar terrestra Natura 2000-områden där havsmiljön endast delvis är representerat, d.v.s. de marina värdena är troligen inte huvudsyftet för skyddet i dessa områden.

5. 3.4 Representativitet

De analyser som gjorts rörande representativitet har visat på en geografisk representativitet fördelat på län respektive på havsbassäng. En analys som visar på representativitet med avseende på olika djupintervaller har också gjorts.

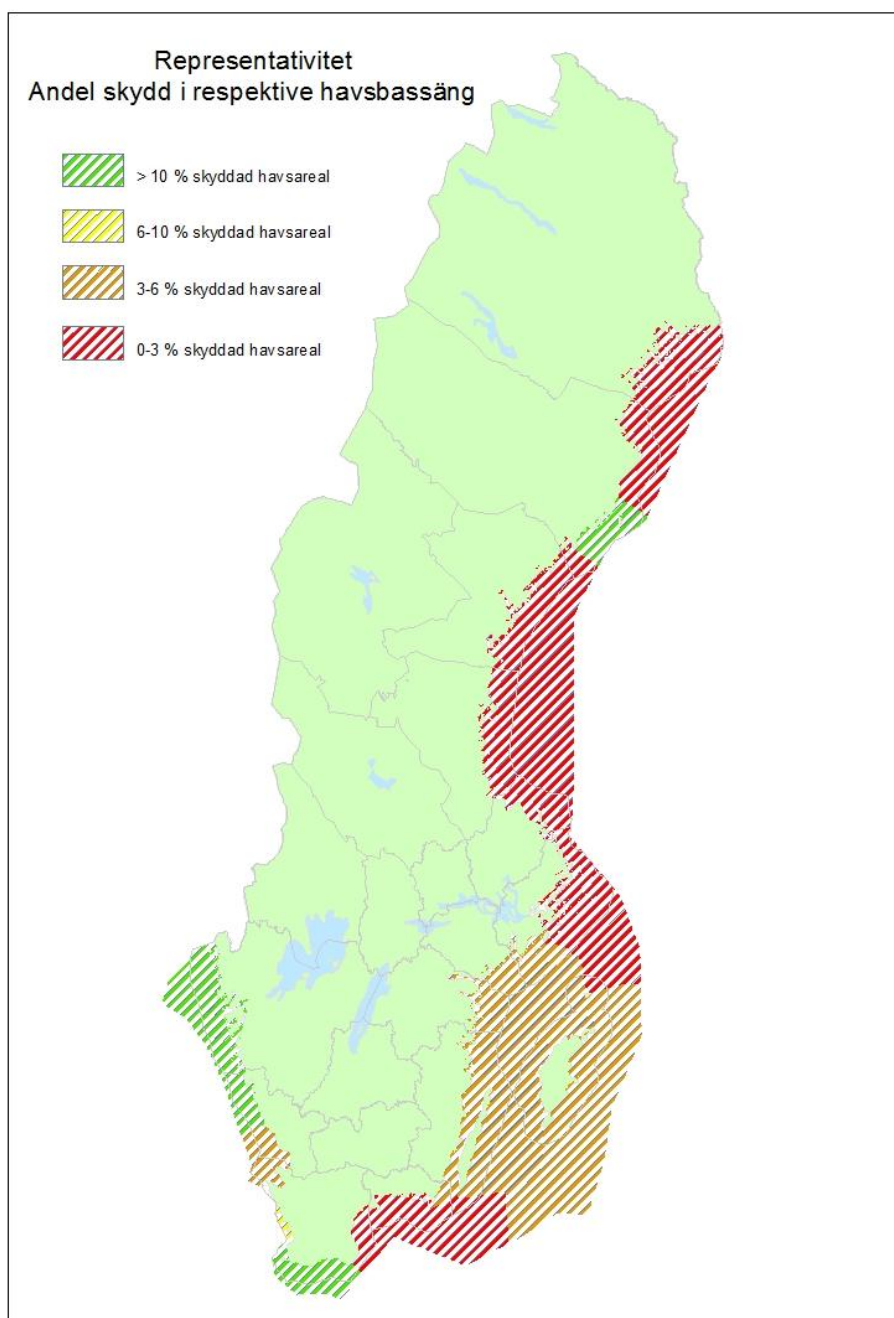
Sammanfattningsvis kan man se att andelen marint områdesskydd är större på västkusten än på östkusten. I vissa havsområden har man skyddat över 30 % av den marina miljön medan man i andra havsområden endast skyddat drygt 1 %. Resultaten visar även att man i betydligt större grad skyddat grunda kustnära områden än djupa utsjöområden.

Figur 7: Diagrammet visar länsvis utbredning av marint områdesskydd, dels totalt, dels fördelat på olika djupzoner.

I flertalet län skyddar man de grundare områdena i fotisk zon i betydligt högre utsträckning än i djupa områden. Det är bara i två län som områden djupare än 60 meter i nämnvärd utsträckning skyddas.

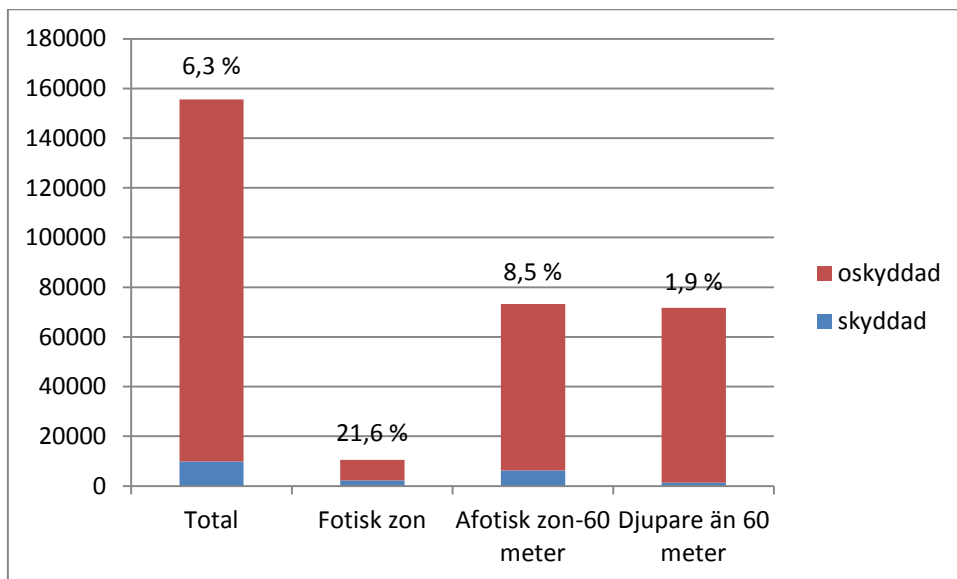

Figur 8: Kartan visar andelen skydd fördelat på havsområden

Analysen av den geografiska fördelningen av de marina skyddade områdena visar att det endast är i Skagerrak, Norra Kattegatt, Arkonahavet och Södra Öresund och Norra och Södra Kvarken som skyddet överstiger 10 % av havsarealen. Stora delar av Östersjöns havsareal omfattas av mindre än 3 % skydd.

Det kan vara försvarbart att den geografiska fördelningen av områdesskyddet är ojämn eftersom utbredningen av såväl arter och habitat varierar nationellt. Eftersträvar man att nätverket av skyddade områden ska vara representativt borde dock större andel av havsområdena i Östersjön skyddas. Det bör dock poängteras att man utifrån denna översiktliga analys inte dra slutsatsen att man är färdig med

inrättandet av marint områdesskydd i Skagerrak, Norra Kattegatt, Arkonahavet och Södra Öresund samt Norra och Södra Kvarken bara för att andelen skydd i dessa havsområden överstiger 10 %.

Figur 9: Tabellen visar havsareal i kvadratkilometer, dels totalt, dels fördelat på olika djupzoner. Procentsatsen ovanför stapeln anger andel skyddad areal per djupzon.

I tabellen framgår att grundområdena i större utsträckning är skyddade än djupområdena. Anledningar till det skulle kunna vara att kustnära områden har en annan hotbild, är viktiga områden som lek- och uppväxtområden för fisk samt intressanta för det rörliga friluftslivet. Ytterligare en anledning till detta skulle kunna vara att kännedomen kring naturvärdena i dessa områden dels är bättre, dels enklare att undersöka. Knappt två procent av de djupare områdena har ett skydd trots den stora totala arealen av denna zon.

5.3.5 Förvaltning

Länsstyrelserna fick i sin redovisning av marina skyddade områden svara på om de ansåg att deras skyddade områden var välförvaltade. Med det avsågs att ett område har en skötselplan och en förvaltning som innebär att de marina naturvärdena bevaras eller utvecklas. De områden som kategoriserats som marina naturreservat ansågs (kategori 1-2), med ett fåtal undantag, vara välförvaltade.

6. Prognos för marint områdesskydd

Länsstyrelserna har redovisat en prognos för planerat områdesskydd i marin miljö. Majoriteten av dessa har preliminära digitala avgränsningar genom att de är befintliga naturreservat eller djur- och växtskyddsområden vars beslut kommer revideras eller genom att de finns avgränsade som planerade naturreservat i länsstyrelsens arbetsmateriel. Även för dessa har överlapp mot

befintligt skydd beräknats för att se hur dessa områden kompletterar den skyddade andelen. Tre områden saknar digital avgränsning och för dessa har inte någon överlappsanalys kunnat göras.

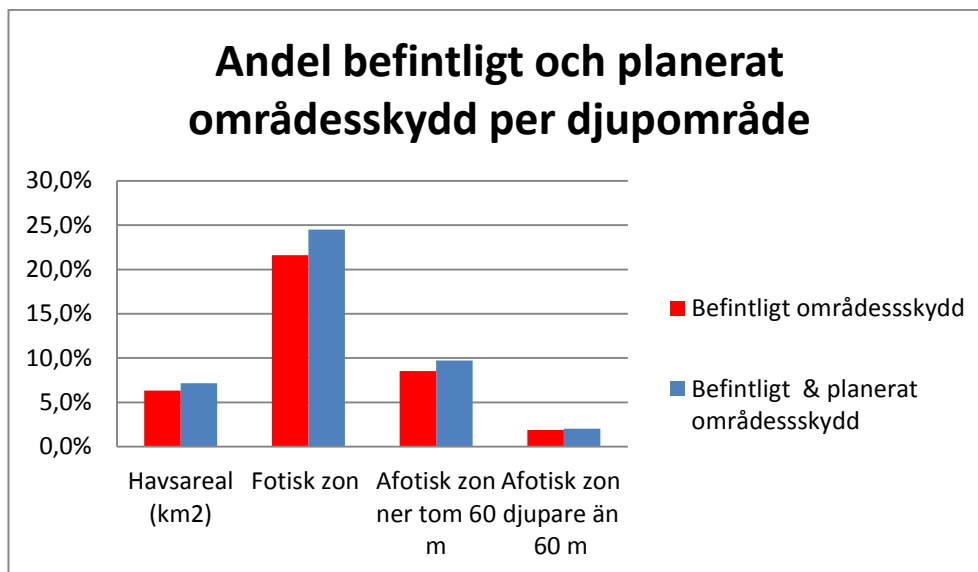
Tabell 2. Länsvis redovisning av ytterligare planerat skydd

Län	Antal planerade skyddsområden	Areal planerat skydd (km ²)
Västra Götalands län	9	273
Hallands län	6	13
Skåne län	5	77
Blekinge län	3	15
Kalmar län	1	*
Gotlands län	1	63
Östergötlands län	5	*
Södermanlands län	9	79
Stockholms län	3	16
Uppsala län	3	55
Gävleborgs län	-	-
Västernorrlands län	2	404
Västerbottens län	5	300
Norrbottnens län	10	1295

*ingår redan i statistiken då de idag är marina Natura 2000-områden men ännu ej naturreservat.

Den sammanlagda arealen av det planerade områdesskyddet i marin miljö som inte överlappar med annat befintligt skydd motsvarande kategori 1-3 (marin nationalpark, marint naturreservat eller Natura 2000-område med marina habitat) är 1295 km².

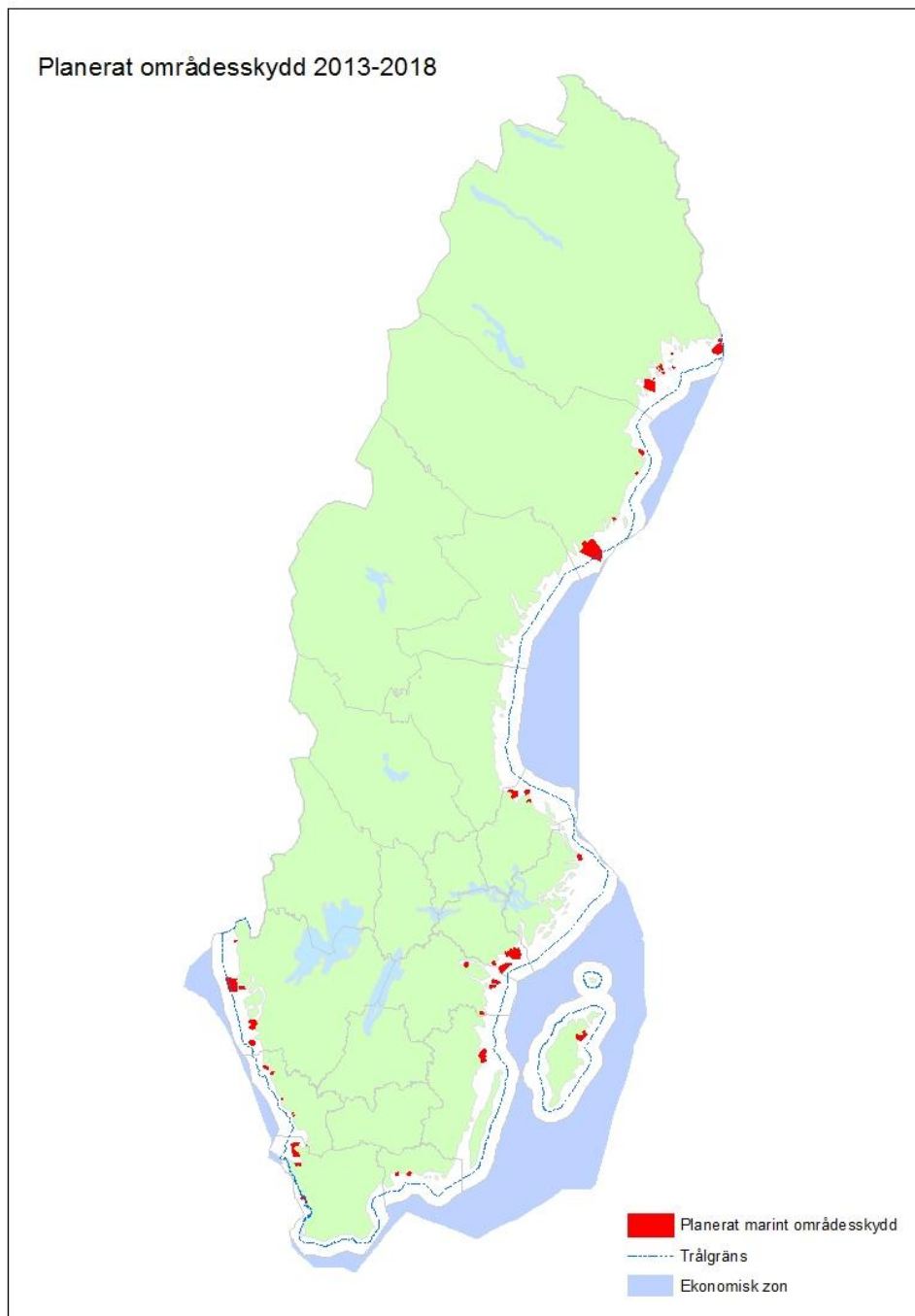
De planerade marina skyddade områden skulle inom fem år kunna förväntas bidra med 0,83 % skydd av den marina miljön. Sammanlagt skulle andelen skydd kunna omfatta 7,2 % av havsarealen år 2020.

Figur 10: Diagrammet visar hur det planerade områdesskyddet förväntas öka inom olika djupområde i jämförelse med befintligt områdesskydd.

Tittar man på fördelningen av det planerade områdesskyddets utbredning med avseende på olika djupområden så följer det mönstret från tidigare reservatsarbete, d.v.s. man skyddar grundområden i större utsträckning än djupa områden.

I enkäten som skickades ut till länsstyrelserna ställdes frågan om eventuella hinder för att arbetet med marint områdesskydd skulle kunna fortskrida enligt planerna. Alla länsstyrelser svarade inte på frågan men av de som svarade nämnde flera för lite personresurser, brist på intrångsmedel, svårigheter med förhandlingar samt brist på medel för inventeringar av blivande naturreservat som möjliga hinder för kommande reservatsarbete i marin miljö.

Figur 11: Kartan visar var de planerade marina skyddade områdena kommer lokaliseras.

7. Slutsatser

7.1 Behov av ytterligare skyddsåtgärder

I uppdraget ombads Havs- och vattenmyndigheten ta fram en första översiktlig analys med syfte att bedöma behoven av ytterligare marina skyddade områden för att ett sammanhängande och representativt nätverk av välförvaltade områden ska åstadkommas. Den analys som Regeringskansliet efterfrågar har Havs- och vattenmyndigheten dock svårt att genomföra annat än på en mycket översiktlig nivå, detta på grund av att grundläggande kunskaper om marina naturvärden saknas i dagsläget. Om målet enligt CBD på 10 % skydd av den marina miljön ska kunna uppnås till 2020 krävs att Sverige inrättar ytterligare 5692 km² marina naturreservat. Som jämförelse kan man använda Sveriges enda marina nationalpark Kosterhavet som omfattar ca 400 km². För att uppfylla målet om 10 % skydd innebär att det kommande skyddet i marin miljö behöver motsvara omfattningen av 14 Kosterhav.

Räknar man med att länsstyrelserna genomför de planerade områdesskydden trots de eventuella hinder för reservatsarbetet i form av resursbrist som man signalerat handlar det om att skydda 4356 km². Det motsvarar nästan 11 Kosterhav, utöver de skyddade områden länsstyrelserna ändå planerat att arbeta med baserat på de resurser man har idag.

Generellt kan behoven av ytterligare skyddsåtgärder sammanfattas enligt följande:

- Arealen skyddade marina områden behöver öka generellt samtidigt behöver särskilda insatser göras för att säkerställa representativitet i nätverket av skyddade områden
- Sverige bör rapportera fler BSPA-områden till HELCOM, en bedömning bör göras om de områdena redan finns i nätverket av skyddade områden eller om de bör kompletteras av nya skyddade områden
- Representativiteten i nätverket av skyddade områden bör öka genom att havsområden där andelen skydd är litet utreds om ytterligare marint områdesskydd är befogat. Det samma gäller för djupområden, där områden djupare än 60 meter är dåligt representerade i skyddade områden
- Ett förbättrat underlag kring utbredning av naturtyper i havet behöver tas fram för att underlätta analysmöjligheterna både kring det befintliga nätverket av skyddade områden samt vid urval av nya lämpliga marina skyddade områden för att säkerställa ekologisk koherens.

Det är dock viktigt att påpeka att måluppfyllelse handlar om mer än arealer och andelar skyddad natur, det centrala är givetvis att de utpekade områdena

verkligen skyddar naturvärdena som avsett. Dessvärre finns i dagsläget många problem som gör det svårt att utvärdera detta.

Ett överhängande problem är den stora kunskapsbristen om biologisk mångfald i havet. Bristen på tillförlitliga kartor gör det svårt att peka ut naturvärdena, då vi i många områden inte känner till utbredningen av arter och miljöer annat än fläckvis. Detta gör det i sin tur svårt att inrätta skyddade områden, som verkligen skyddar det vi vill. Kunskapsbristen gör det också svårt att analysera befintligt skydd, vilket tydliggörs i denna rapport.

Ett annat problem, som även kopplar till ovanstående, är bristen på relevant förvaltning samt utvärdering av naturvärdenas status. Förvaltningen av marina skyddade områden kräver andra verktyg än förvaltningen på land, och det finns ett stort behov av uppföljning för att följa upp de indikatorer man valt för sina bevarandevärden. Idag är möjligheten till uppföljning i marin miljö tämligen begränsad, både på grund av brist på relevant metodik men framförallt på grund av resursbrist. Enligt ansvarsfördelningen som gjordes i samband med bildandet av Havs- och vattenmyndigheten, se punkt 1.1, svarar myndigheten för särskilda uppföljningsinsatser i vattenmiljöer.

Utvärderingen av naturtyper enligt artikel 17-rapporteringen utgör ett bra exempel på att areal och status inte alltid går hand i hand. I rapporteringen 2007 bedömdes den geografiska utbredningen av marina och kustnära naturtyper vara god sett ur ett nationellt perspektiv, medan merparten naturtyper däremot bedömdes ha en otillfredsställande eller dålig status. Mycket av det marina arbetet i Sverige har under senare år fokuserat på Natura 2000-områden, och en metodik för att utvärdera status av dessa har utarbetats. För andra skyddsformer, eller naturvärden som inte ingår i Art- och habitatdirektivet är dock läget sämre, och här finns mycket arbete kvar att göra innan vi kan bedöma deras status.

Det är också många och komplexa faktorer som hotar den biologiska mångfalden, och gör det extra svårt att genomföra skyddsåtgärder. I vissa fall kan ett områdesskydd vara den bästa lösningen, där reglering av fiske eller annat storskaligt utnyttjande är ett viktigt verktyg för att uppnå uppsatta bevarandemål. Parallellt med ett långsiktigt arbete för att återställa havsmiljöerna kan det i vissa fall också krävas akuta artinriktade åtgärder. I dagsläget finns dock endast ett fåtal åtgärdsprogram som berör marina arter.